

KORESPONDENCJE

Działalność Polskiego Towarzystwa Botanicznego na polu ochrony przyrody

W roku 1987 przypada 65 rocznica istnienia Polskiego Towarzystwa Botanicznego (PTB). Liczące 1250 członków, skupionych w 15 Oddziałach regionalnych oraz 12 Sekcjach problemowych, Towarzystwo znaczną część swej aktywności poświęca od początku swego istnienia ochronie szaty roślinnej.

Jeszcze przed powstaniem PTB w roku 1922, botanicy stanęli na czele ruchu ochrony przyrody w naszym Kraju. Nazwiska Mariana Raciborskiego i Władysława Szafera są tu niemal symboliczne. Zrozumiałym jest przeto fakt, że „udział w pracach ... przyczyniających się do ochrony szaty roślinnej” stał się od początku statutowym obowiązkiem każdego z członków Towarzystwa. Z okresu międzywojennego nie zachowały się niestety dokumenty charakteryzujące bliżej aktywność PTB na tym polu. Mówi o tym okresie jedynie krótkie podsumowanie zamieszczone w opracowaniu Kostyniuka (1972): „Bardzo bliskie były Towarzystwu sprawy ochrony przyrody w Kraju, a zwłaszcza jego szaty roślinnej. Wielu członków Towarzystwa, wraz z W. Szaferem na czele, położyło w tej dziedzinie wielkie zasługi, walcząc niestrudzenie o wcielanie w życie postulatów ochrony przyrody, opracowując projekty nowych rezerwatów i parków narodowych itd. Również Towarzystwo jako całość popierało te postulaty wszelkimi dostępnymi sposobami, stając nieraz w obronie członków atakowanych za swą działalność przez przeciwników ochrony pewnych obiektów przyrodniczych”.

Okres II wojny światowej przerwał działalność PTB na 5 długich lat (Mirek 1986). Już jednak na pierwszym po wojnie Walnym Zgromadzeniu, które odbyło się w Warszawie w dniach 29—30 września 1945 roku, uchwalono i skierowano do Ministra Leśnictwa wniosek profesora B. Pawłowskiego następującej treści: „Zanim na obszarze całych Tatr polskich nie powstanie Park Narodowy, który zabez-

pieczy w pełni szatę roślinną, PTB zwraca się do Pana Ministra Leśnictwa z gorącą prośbą: 1 — o bezwzględną opiekę nad bukiem na całym obszarze Tatry; 2 — o otoczenie opieką szczególną obszaru ograniczonego od północy Drogą pod Reglami, od południa zboczami Giewontu, od wschodu grzbietem Krokwi i od zachodu grzbietem oddzielającym Dolinę Małej Łąki od Doliny Małego Zlebu". W rok później na Walnym Zjeździe w Lublinie wystąpiono (na wniosek Oddziału Krakowskiego) do Ministra Oświaty, a przez niego i do innych Ministerstw w sprawie „racjonalnego zbierania roślin dla celów lekarskich, tak ... by skutecznie chroniona była przed zniszczeniem dzika flora polska”.

W roku 1951 Zarząd Towarzystwa z inicjatywy profesora Romana Kobendzy wystąpił do Ministra Leśnictwa z memoriałem w sprawie utworzenia Stołecznego Parku Narodowego na terenie Puszczy Kampinoskiej.

Na Zjeździe Towarzystwa w Gdańsku (1955) została uchwalona i wysłana do Władz „rezolucja w sprawie ochrony przyrody Pomorza” oraz wniosek profesora B. Pawłowskiego sprzeciwiający się budowie zapory wodnej w bezpośrednim sąsiedztwie Pienińskiego Parku Narodowego. Ważną datą jest rok 1957, w którym Towarzystwo jako całość przystępuje do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów w Brukseli. Rok później na Zjeździe w Szczecinie (25—29 VI 1958) zostaje podjęta uchwała „w sprawie ochrony parków wiejskich”, której projekt przygotowała Sekcja Dendrologiczna Towarzystwa.

Kolejny szczeciński zjazd PTB odbywający się w roku 1971 (2—6 IX) poświęcił swe obrady plenarne „zagrożeniu naturalnej szaty roślinnej oraz problemom jej ochrony”. Zjazd ten podjął również uchwałę, w której poruszono wiele problemów racjonalnej ochrony przyrody, od działań organizacyjnych poczynając, a kończąc na bezpośrednim udziale botaników w badaniach nad stanem i zmianami roślinności oraz metodami zapewniającymi jej skuteczną ochronę. Pokłosiem szczecińskiego Zjazdu była także zmiana nazwy „Sekcja Ekologii i Socjologii Roślin” na „Sekcję Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej”. Zmiana ta dobrze oddawała fakt „identyfikowania się większości geobotaników polskich z działaczami na rzecz ochrony przyrody”.

Na XLV Zjeździe PTB (Lublin, 10—13 IX 1980) Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej ogłosiła apel w sprawie ochrony przyrody i udziału w niej członków PTB. W odpowiedzi Zarząd Główny Towarzystwa powołał sześciuosobową komisję pod przewodnictwem prof. dra R. Olaczka, która opracowała dokument wyrażający stanowisko Polskiego Towarzystwa Botanicznego wobec aktualnych spraw ochrony przyrody w Polsce. Dokument ten został zatwierdzony przez Prezydium Zarządu Głównego dnia 26 lutego 1981 r. i przesłany do Sejmu, Pre-

miera, Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, Państwowej Rady Ochrony Przyrody, Polskiej Akademii Nauk oraz Komisji Porozumiewawczej Towarzystw Naukowych. Jest on bodajże najbardziej całościową wnikliwą i jasną analizą, jaka ukazała się w odnośnej sprawie na przestrzeni ostatnich lat. O zaangażowaniu Towarzystwa w sprawy ochrony przyrody najlepiej mówi preambuła wspomnianego dokumentu: „zaangażowanie to wyraża się w udziale członków PTB we wszystkich sprawach dotyczących ochrony środowiska zwłaszcza w odkrywaniu pozostałości naturalnej szaty roślinnej i projektowaniu rezerwatów i in. terenów chronionych, naukowym poznawaniu rozmiarów i przyczyn zagrożenia przyrody, tworzeniu i upowszechnianiu wiedzy o ojczystej przyrodzie oraz kształtowaniu naukowych podstaw ochrony przyrody”. Rangę, jaką nadaje się w Towarzystwie sprawom ochrony przyrody, dobrze oddają tematy przewodnie obrad plenarnych niektórych Zjazdów PTB, jak choćby wspomnianych już poprzednio Zjazdów w Szczecinie, czy XLIV Zjazdu w Olsztynie (13—16 IX), którego naczelnym tematem były „Parki Krajobrazowe w służbie ochrony środowiska przyrodniczego naszego kraju”. Hasłom takim podporządkowane są w znacznej mierze sesje referatowe Zjazdów oraz wycieczki i dyskusje plenerowe. O zainteresowaniu problematyką ochroniarską świadczą również referaty z tego zakresu wygłaszane we wszystkich Oddziałach Towarzystwa. Stanowiły one w omawianym okresie od kilku do kilkunastu procent, a w niektórych ośrodkach (np. w Szczecinie) wyraźnie dominowały w tematyce posiedzeń. Także w rozwijanej szeroko od 1952 roku akcji popularyzacji wiedzy botanicznej jeden z głównych nurtów stanowią działania na rzecz ochrony przyrody. Wyrażają się one w dziesiątkach odczytów, pogadanek, kursów, audycji radiowych i telewizyjnych, a także prezentacji filmów oraz ścisłą współpracą z Zakładem Ochrony Przyrody PAN, Państwową Radą Ochrony Przyrody, Ligą Ochrony Przyrody i Strażą Ochrony Przyrody, wojewódzkimi konserwatorami przyrody i różnymi grupami młodzieżowymi. Szczególnie aktywne na tym polu były w okresie powojennym Oddziały: Bydgoski, Białostocki, Łódzki, Olsztyński, Szczeciński a także Lubelski, Wrocławski, Poznański i Gdański. Oddział w Białymstoku prowadzi już od kilku lat seminaria pod ogólnym tytułem „Ochrona przyrody — ochroną człowieka”, w których biorą udział studenci i ludność miasta. Inny nurt w działalności Towarzystwa na rzecz ochrony przyrody zapoczątkowała w roku 1964 inicjatywa profesora Z. Czubińskiego zachęcająca oddziały do podjęcia opieki nad wybranymi rezerwatami. Akcja ta trwająca już ponad 20 lat, w większości Oddziałów przyniosła, jak świadczą o tym coroczne sprawozdania Zarządu Głównego, piękne wyniki wyrażające się w dziesiątkach objętych regularną opieką i szczegółowo opracowanych pod względem przyrodniczym rezerwatów. Na rzecz ochrony konkretnych obiektów angażowały się również

Sekcje Towarzystwa. Usilne zabiegi Sekcji Paleobotanicznej doprowadziły do przyznania odkrywce flory permskiej w Karniowicach koło Krakowa statusu pomnika przyrody. Nadal trwają rozpoczęte w 1983 roku starania o ochronę odkrywki flory pliocenkiej w Ruszowie (woj. jeleniogórskie). W ostatnim roku (1985) Sekcja Ogrodów Botanicznych i Arboretów występowała z postulatem utworzenia rezerwatu w Krównikach. Staraniem Sekcji Karpologicznej, powstały w województwie wrocławskim dwa nowe rezerwaty przyrody (leśny koło Skaryszyna i torfowiskowy koło Grabowna Wielkiego). Specjalne działania na polu ochrony przyrody prowadzi także Sekcja Geobotaniki i Ochrony Szaty Roślinnej. Sekcja Dendrologiczna PTB z końcem lat 50-tych rozpoczęła intensywną „akcję ochrony, renowacji i pielęgnacji parków wiejskich, podworskich i miejskich”. W 1972 r. Sekcja nawiązała oficjalną współpracę na tym polu z Zarządem Głównym LOP. Szczególnymi dokonaniem w zakresie inwentaryzacji starych parków oraz ich zażytkowych drzewostanów legitymuje się Sekcja w Oddziałach Łódzkim i Lubelskim, które w rejonie swego działania zinwentaryzowały już większość tego typu obiektów (w sumie kilkaset). Znaczny wkład w tę pracę inwentaryzacyjną wnieśli także członkowie Sekcji działający w Oddziałach: Wrocławskim, Olsztyńskim, Szczecińskim, Poznańskim i Gdańskim. W 1984 roku (1—3. VI) Sekcja Dendrologiczna PTB wraz z Komisją Ogrodów Botanicznych (Komitetu Botaniki PAN) zorganizowały zjazd w Laskach koło Kępna, którego tematyka dotyczyła między innymi problemu „zagrożonych i ginących gatunków drzew i krzewów”. Przy czynnym udziale i pomocy członków Sekcji Lichenologicznej PTB została w 1985 roku opracowana i złożona do druku lista gatunków porostów wymarłych, ginących i zagrożonych.

Nasilający się w ostatnich czasach proces niszczenia szaty roślinnej Polski sprawia, że troska o zachowanie dzikiej przyrody staje się w Towarzystwie jeszcze żywsza niż poprzednio. Wyrazem tego jest fakt powoływania w Zarządach Towarzystwa w dwóch ostatnich kadencjach osoby odpowiedzialnej za sprawę ochrony przyrody.

Zbigniew Mirek

PIŚMIENICTWO

Kostyniuk M. 1972 *Polskie Towarzystwo Botaniczne w okresie międzywojennym*. W: 50 lat Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Red. L. Karpowiczowa. Monogr. z Dziej. Nauki i Techn. 77: 7—19.

Mirek Z. 1986 *Polskie Towarzystwo Botaniczne w latach 1940—1985*. W: 65 lat Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Red. Z. Mirek Wiad. Bot. 30 (3—4): (w druku).